

YHTEISKUNTATIETEIDEN KÄSIKIRJA: I Aatesuunnat — Pääoma 1963; II Raha-Yhteiskuntatieteiden tutkimus 1964. Otava, Keuruu. Toimituskunta: H. Waris, L. O. af Heurlin, S. Lindman, A. Nieminen, P. Seppänen, K. Vaarnas, toimitussihteeri J. J. Ranta-Knuuttila. 1050 sivua.

Yhteiskuntatieteiden käsikirjan toisen osan ilmestyttyä kuluvana syksynä on viisi vuotta vanha hanke tämän alan reaaliensyklopedian aikaansaamiseksi suomenkielellä toteutunut. Edeltäjä sillä tosin on 1920-luvun alussa ilmestyneessä Valtiotieteiden käsikirjassa, joka useimmilta osiltaan vanhentuneena on jäänyt täysin pois käytöstä.

Toimituskunta ilmoittaa ensimmäiseen osaan liitetyssä esipuheessa, että hakusanojen valinnassa on kiinnitetty huomiota saksalaisperäisten valtiotieteiden (Staatswissenschaft) käsitteen kehittymiseen yhteiskuntatieteiden (social sciences) käsitteeksi. Esikuvat ovat tosin sanoen muuttuneet anglo-saksisiksi. Ainakaan lyhyen tarkastelun perusteella, vertaamalla perusteellisesti hakusanastoa Valtiotieteiden käsikirjaston vastaavaan, ei voi havaita muutoksen tapahtuneen ennen kaikkea hakusanoissa itsessään. Todennäköisesti kehitystä on tapahtunut enemmän asiasisällössä. Eri alueilla, jotka käsikirjassa ovat edustettuina, muutos on luonnollisesti voinut olla erilainen; ilmeisesti sosiologian kohdalla voidaan havaita perusteellinen mullistus lukuisien vielä pari vuosikymmentä sitten tuntemattomien käsitteiden saadessa oman hakusanansa.

Ehkä valtio-oppi ei ole vastaavassa määrin kehittynyt huolimatta vilkkaasta kanssakäynnistä nimenomaan sosiologien kanssa; niistä hakusanoista jotka lähinnä ovat valtio-opin piiriin luettavissa varsin monet voisivat esiintyä myös perinteellisen turvallisessa Staatswissenschaft-käsikirjassa: autonomia, diplomatia, eduskunta, hallitus, maanpuolustus, parlamentarismi, puolueettomuus, siirtomaavalta jne., vain muutamia valitakseni. Tämä mainittuna ilman mitään arvostelua näiden hakusanojen tarpeellisuudesta; useimmathan ovat sellaisia, ettei voi ajatella mitään suhteellisen täydellistä katsausta valtiooppiin, josta ne puuttuisivat.

Selvästikin sosiaalitieteiden alalla tapahtunut yleinen kehitys tulee näkyviin myös valtio-opin traditionaalisten perusteiden mukaan valittujen hakusanojen sisällä. Hakusanaan «Aatesuunnat — poliittiset» (J. M. Jansson) liittyvä kappale «Aatteiden sosiaalinen ja psykologinen tausta», hakusanaan «Politiikka» sisältyvät erittelyt (O. Rantala), ja hakusanaan «Vaalit» vaalijärjestelmän selostuksen jatkoksi liitetyt vaalikampanjan ja äänestyskäyttämisen tarkastelut (P. Pesonen) osoittavat mielenkiinnon heräämistä alueisiin, jotka tuovat valtio-opin tutkijat lähemmäksi yhteiskuntatieteen muita aloja.

Yhteiskuntatieteiden pääsuuntausten ja tilastotieteen lisäksi käsikirjassa on kiinnitetty huomiota itsenäisenä alueena yhteiskuntatieteiden tutkimusmenetelmiin. Kansantaloustieteen on havaittu vaativan erillisen selostuksen tutkimusmenetelmistä ja muiden alueiden yhdessä toisen. Tämä lieneekin järjkevin jako, vaikka jälkimmäisen esityksen täsmällisempi nimi olisi voinut olla «katsaus sosiologiseen tutkimustapaan». Tällä alueella ei valtio-opilla ole ollut itsenäistä panosta annettavanaan, vaikka eräät lähinnä valtio-opin tutkijoiksi laskettavat kirjoittajat ovat ylittäneet raja-aidat ja esiintyvät yleisen sosiaalitutkimuksen ongelmien tarkastelijoina (O. Borg, I. Heiskanen).

Ei ole tietenkään mielekästä tiukasti vartioida, että kaikki alueet tällaisessa käsikirjassa tulisivat matemaattisen tarkasti samassa suhteessa esitellyiksi ja saisivat siis tarkan kuudesosan tilasta. Kun valtio-opin osuus 215 artikkelista on noin 25 eli vähän yli kymmenesosa, voidaan joka tapauksessa todeta eräänlainen valtio-opin osuuden väheneminen social sciences-aikakaudella. Asiaan vaikuttaa kuitenkin, että monet lähialueet, joita ei nimenomaisesti mainita käsiteltävien aiheiden luettelossa, ovat saaneet mukaan omia esittelyjään (esim. poliittinen historia). Lisäksi monet valtio-opin hakusanoista ovat aiheeltaan laajoja ja vaativat pitkän ja perusteellisen esittelyn, esim. «Kansainvälinen politiikka» (R. Hyvärinen), «Parlamentarismi» (J. Nousiainen) ja «Puoluejärjestelmä» (M. Noponen), jotka kuuluvat ensimmäisen osan pisimpiin artikkeleihin. Tähän osaan ovat kirjoittaneet eräistä kansainvälisen politiikan käsitteistä myös G. von Bonsdorff ja K. Killinen.

Tällaiselta käsikirjalta on turha odottaa täydellisyyttä siinä mielessä, että se sisältäisi esittelyn kaikista siihen sisällytettyjen alueiden kysymykseentulevista osa-alueista. Siksi on jokseenkin helppo tapa osoittaa puutteita luetelemalla erilaisia hakusanoja, joiden ehkä olisi pitänyt tulla mukaan. Jos nyt välttämättä halutaan mennä tälle linjalle, niin voisi joka tapauksessa viitata siihen, että kun hallitus ja eduskunta sekä kansanedustuslaitos ovat saaneet omat hakusanansa, olisi ollut perusteltua omistaa sellainen myös valtionpäämiehen (diktaattorin, monarkin, presidentin) aseman tarkastelulle. Tätähän on mm. Suomessakin tutkittu. Kokonaan ei tällaisen hakusanan tarvetta poista perusteellinen artikkeli «Valtiolliset järjestelmätään» (T. Tarkiainen), jossa kyllä käsitellään valtionpäämiehen asemaa eri järjestelmissä.

Kuten muistakin edustetuista alueista, valtio-opista on otettu lisäksi mukaan lyhyt katsaus tämän tiedonalan kehityksestä yleensä ja erityisesti Suomessa (S. Lindman).

Eri yhteyksissä esitetyissä arvioinneissa Yhteiskuntatieteiden käsikirjasta on valitettu kirjoittajien välisen yhteistyön vähäisyyttä ja siitä johtuvaa toistoja sekä yhteisen lähestymistavan puutetta. Tähän voikin yhtyä; ainakaan ei kirjoittajilla ole ollut kautta linjan yhtenäistä käsitevarastoa, jonka avulla eri alueita olisi pyritty valottamaan. Toisaalta voisi pitää jopa vanhentuneena

ajatusta, että on olemassa sellainen yhteiskuntatieteiden kokonaisuus, joka voidaan koota yhden tai kahdenkaan kirjan kansien väliin. Tällainen yritys jää pakostakin hajanaiseksi silloin, kun ei nimenomaan pyritä jonkinlaiseen yhteiskuntaelämän kokonaisselitykseen tiettyjen täsmällisten käsitteiden avulla. Harvassa tiedekunnassa enää tunnetaan tarvetta julkaista koko siinä edustetun alueen yhteisesitystä.

Joka tapauksessa Yhteiskuntatieteiden käsikirja on osoittanut heti ensimmäisen osan ilmestymisestä lähtien hyödyllisyytensä hakuteoksena ja monien tärkeiden alueiden tutkimuksen tietosanakirjaa perusteellisempänä esittelijänä, mistä mm. yliopistollisten kurssien yhteydessä on jo saatu iloita.

Jukka Huopaniemi